

Les mines de l'Argentera i les societats que hi treballaren

per Joan Marí Cardona

Al peu del puig de l'Argentera, ben conegut de tothom, es troben els pous i les restes de les mines que foren especialment explotades a la segona part del s. XIX. Hi ha vells pous a la banda de Santa Eulàlia i a la de Sant Carles.

1867. L'arxiduc Lluís Salvador, quan anava de Santa Eulàlia vers Sant Carles, passà pel costat del puig de l'Argentera, i recordà algunes particularitats de les mines. Aquell era un indret ric en carbonat de plom, sobretot a vuit punts diferents del puig de l'Argentera, on eren explotades tres mines; en-

cara era possible de veure instal·lacions antigues. A la cova dels Ramells es trobaven filons de mineral. Digué que uns vint anys abans, una societat de Barcelona havia començat a treure mineral, encara que tot acabà en projectes, perquè aviat deixà de treballar-s'hi i les mines s'havien abandonat. D'una mina es deia que restava totalment exhaurida, però, malgrat tot, s'assegurava que altra vegada s'havia demanat autorització per explotar dues mines de l'Argentera i dues més de la cova d'en Pujols. Eren esmentades

també les mines d'altres indrets: Arabí, font de la Murta i el Pujolet, totes les quals es coneixien com les Escòries del Plom, exhaurides antigament, ningú no sabia quan. Existia en explotació sols una mina de l'Argentera.

1869. El nom de "San Juan Bautista" es donava a una mina de plom de 40.000 m², situada a les coves d'en Pujols, l'Argentera, la concessió de la qual fou donada a José Ardil Cuenca pel governador de les Balears. Mentre que s'instruïa l'expedient governatiu, la mina fou venuda pel dit conces-

Estat actual d'algunes instal·lacions auxiliars de les mines.
(Foto: revista EIVISSA.)

sionari a Félix Seguí García de Lara i Federico Lavilla González de Turija. Foren acceptades les condicions dels treballs que s'imposaven per començar com més aviat millor: obtenció de material i treure'l, exhaurir l'aigua, reparar els danys a tercers.

La Esperanza. Ben aviat es constituí una societat especial minera amb el nom mencionat, domiciliada a la ciutat de Cartagena, formada per vint-i-cinc socis, entre els quals es repartiren les trenta accions i mitja de la companyia. Vuit socis vivien a la ciutat d'Eivissa: Félix García de Lara, Federico Lavilla González de Turija, Eduardo Chorot Murcia, Leocadia Jover Bonet, Bartomeu Ferrer Sala, Antoni Castelló Guasc, Faustino Álvarez Álvarez, zelador de Telègrafs, i Francesc Clapés Tur. Tota la resta vivien a la ciutat de Cartagena.

La dita societat es formà per explotar la mina anomenada "San Juan Bautista", amb la condició que podrien explotar totes les altres mines que comprassin o trobassin a l'illa d'Eivissa. Els mencionats Félix García de Lara i Federico Lavilla González de Turija traspasaren tot seguit a la dita

societat *La Esperanza* els drets de la mina "San Juan Bautista". Els actes notariais corresponents foren estesos pel notari d'Eivissa Lluís Riera Arabí i es presentaren al Registre de la Propietat el catorze de maig de l'any esmentat, 1869.

El mateix any, *La Esperanza* es va ampliar considerablement amb l'adquisició d'altres dues mines, "Virgen del Carmen" i "Jaime Primero", comprades a Antoni Garau Ros. És curiós que el notari de Cartagena, on l'acte notarial es va estendre, era Juan Macabich Pavia, oncle d'Isidor Macabich Llobet.

Per successives transferències reglamentàries i per la llei de les societats mineres, varen caducar vuit accions i mitja de les inicials de *La Esperanza*, i les vint-i-dues restants foren repartides entre Joan Calbet Joan (5), Federico Lavilla González de Turija (4), Bartomeu Vicent Ramon Tur (4), Joan Baptista Martí Talens (3) i Elviro Sanç Masferrer (6).

La Esperanza adquireix set noves mines: "Leocadia", "Elvira", "San Joaquín", "La Granadina", "La Emilia", "Adelita" i "San Jorge".

1872. *La Fortaleza.* És una nova companyia minera que es fundà a La Unión (Múrcia), per explotar

una part de les mines de l'Argentera, quan es preveia que serien ben rendibles. La companyia tenia setanta-dues accions, repartides entre molts de socis, la major part dels quals era de La Unión, la resta de Mallorca, i uns pocs eren catalans, eivissencs i d'altres indrets.

Les mines de la nova companyia eren "La Belleza", "La Confianza", "Los Hernández", "Santa Bárbara" i "La Esperanza". Totes havien estat concedides a José Hernández Montesinos, procurador de La Unión (Múrcia), i després passaren a la dita companyia "La Fortaleza".

La mina "La Belleza" era situada en el bosc de Vicent Torres, i confinava amb les mines "Segundo San Juan Bautista", "La Esperanza", "Virgen del Carmen" i "San Juan Bautista".

De la mina "La Confianza" sols es diu que es troba en el districte de Santa Eulàlia.

De la "Los Hernández", de 40.000 m², consta que es trobava a l'Argentera, parròquia de Santa Eulàlia, en bosc de Vicent Torres, i que confinava amb les altres mines "La Belleza", "La Esperanza", "Segundo San Juan Bautista", el torrent de l'Argamassa i el bosc de Josep Costa.

De la "Santa Bárbara" s'aclareix que té uns 200.000 m², que es troba a l'Argentera, parròquia de Santa Eulàlia, i que confina amb les terres de Marià Guasc, un corral de can Felip, el bosc de Joan Marí, el d'Antoni Marí, les mines "La Esperanza" i "Virgen del Carmen".

"La Esperanza", de 120.000 m², era situada a l'Argentera, en terres de Josep Costa, de Marià Guasc i de Vicent Torres, amb les quals confinava, i amb la mina "La Belleza".

1877. Les dites setanta-dues accions de "La Fortaleza" resten totes en mans de Francisco Sáez Carrió (25), José Hernández Montesinos (25) i José Lisane Rodríguez (22).

1880. *La Fortaleza* arrenda totes les seues mines a José Antonio Pomares Mateo, de La Unión (Múrcia).

1883. *Compañía de Minas de Ibiza, S.A.* Després que les setanta-dues accions de la companyia anterior es reduïren a quinze, foren comprades per la nova companyia, per 1.875 pessetes, i se les repartiren els tres accionistes abans mencionats.

1884. *Lavilla y Compañía*. Els socis de la companyia *La Esperanza* acorden fusionar la societat amb aquesta nova companyia, per tal de coordinar millor tot el que feia referència a les mines de plom d'Eivissa. Elviro Sanç Masferrer fou autoritzat a signar tota la documentació necessària.

Compañía de Minas de Ibiza. Per la mencionada fusió de les companyies *La Esperanza* i *Lavilla y Compañía*, havia nascut aquesta nova companyia, la qual no posseïa cap capital fix, sinó que aquest era representat per quaranta-cinc accions o títols de propietat, de cinquanta pessetes cada un, que es varen repartir Elviro Sanç Masferrer (5) i els restants socis (4 cada un): Federico Lavilla

González de Turija, president; Bartomeu Vicent Ramon Tur, secretari; Joan Calbet Joan, tresorer; i Joan Baptista Martí Talens.

1885. Al llarg de la segona visita a Eivissa i Formentera, l'arxiduc Lluís Salvador amplià notablement la informació sobre les mines, en haver llegit el que diu la *Reseña Geológica de Vidal i Molina* (1888). Es donava per cert que l'explotació de les mines de l'Argentera era antiquíssima, cosa que restava demostrada pels nombrosos objectes que s'hi havien tro-

Detall de les instal·lacions de l'Argentera. (Foto: revista EIVISSA.)

bat i per les mateixes terres. Al llarg del s. XIX, la *Compañía Catalana de Navegación e Industria* havia repetit les explotacions de les mines, però els resultats no foren tan positius com s'esperava i els treballs hagueren d'abandonar-se. Quan totes les feines estaven aturades, Federico Lavilla, que anteriorment havia estat oficial de l'administració militar, emprengué els treballs de les mines de sulfur i carbonat de plom, i amb la participació d'altres persones aconseguí resultats notables. Abans de 1888 ja hi havia nou pous o mines en explotació i es treballava en la investigació de deu més. Aleshores hi treballaven dos-cents hòmens, que treien cada any uns deu mil quintars mètrics de mineral. No sempre, però, continuà el manteniment de l'explotació, perquè la

baixa del preu del plom en el mercat exterior i altres contrarietats que s'anaven manifestant, obligaren la companyia a minvar molt en els treballs, encara que mai no s'aturaren del tot, malgrat que els guanys eren ben magres.

Els anys 1885-1886, tots els treballs, a càrrec de la *Compañía de Minas de Ibiza*, es duïen a terme en tres pous de la cova d'en Pujols, i en altres tres de l'Argentera.

1885. Notes registrals asseguren que la *Compañía de Minas de Ibiza* posseïa tretze mines, que eren totes

les de l'Argentera: "San Juan Bautista", "Segundo San Juan Bautista", "Tercero San Juan Bautista", "Virgen del Carmen", "La Amalia", "Aníbal", "Leocadia", "Elvira", "San Joaquín", "La Granadina", "La Emilia", "Adelita" i "San Jorge".

1904. *Nueva Minera Ibicenca*. Rebé en arrendament de la *Compañía de Minas de Ibiza* totes les seues mines, per noranta-nou anys.

1909. Artur Pérez-Cabrero, quan tracta de les mines de plom de l'Argentera, diu que des

de temps molt llunyans es varen explotar, com demostren els nombrosos objectes trobats allí i l'estat del terreny. Fa anys que es lluita contra les aigües del subsòl, i s'ha desistit de la galeria general perquè les aigües poguessin anar-se'n. S'hi han instal·lat dues màquines, una de vapor de 100 cv i una de gas de 50 cv, les quals podran treure uns tres-cents metres cúbics per hora, malgrat que tampoc no sembla que pugui treure's tota l'aigua.

1914. Les greus dificultats d'explotar les mines que origina el gran cabal d'aigües del subsòl i les poques quantitats de mineral que se'n podien treure varen fer que s'arribàs a un acte judicial de desnonament entre les dues companyies esmentades. La sentència fou donada pel Jutjat de Primera Instància del

districte de la Catedral de la Ciutat de Mallorca, el dia set de setembre de 1914, i fou comunicada per via del Jutjat d'Eivissa, que dictà manament al Registre de la Propietat per al seu compliment. Així restà lliure d'arrendament tot el que la *Compañía de Minas de Ibiza* havia cedit a la *Nueva Minera Ibicenca*.

1930. Mina de ferro "Escipión", de 350.000 m² Confins: tramuntana i ponent, la mina "San Juan Bautista" i la "San Jorge"; per llevant, "La Leocadia" i terra franca. El governador de la província de Balears dona una concessió de la mina mencionada a Enric Fajarnés Ramon. Aquest morí tretze anys després (1943), i restà hereva usdefructuària la seua muller, Antònia Maria Puget Casuso, i hereu propietari el seu fill Enric Fajarnés Puget.

1946. *Compañía Bético Manchega, S.A.* Els dos propietaris acabats d'esmentar arrendaren la mina "Escipión" per tres anys, amb el dret d'opció de compra, pel 8% brut del mineral, estimat en 2.000 pessetes per cada any. El 1948 fou concedida pròrroga per altres tres anys, però després es rescindí el contracte (1952), i els propietaris varen vendre per 5.000 pessetes la mina a la mencionada *Compañía Bético Manchega, S.A.*, per la qual cosa fou aportada a la *Sociedad Minera y Metalúrgica de Peñarroya-España, S.A.*

1930. Mina "Santa Cecilia", de ferro. A Peralta i l'Argentera. 240.000 m². Confins: per tramuntana i ponent, mines "San Juan Bautista" i "San Jorge"; per llevant, mina "Escipión" i terra franca. El governador de la província de Balears dona concessió de mines a Federico Lavilla Jover, el qual després l'arrenda per tres anys a la *Compañía Minera Bético Manchega, S.A.*, al preu del 8% brut dels materials, amb el dret d'opció de compra per 75.000 pessetes. El mencionat Federico Lavilla Jover morí el 1940, i per testament deixà la mina "Santa Cecilia" als seus cinc fills, Adela, Leocadia, Purificación, Roberto i

Boca d'una de les mines.
(Foto: revista EIVISSA)

Fernando Lavilla Bonet. Els quatre primers ho reberen com a legítima, mentre que Fernando, que vivia a Vilanova i la Geltrú, restà com a hereu propietari. Més endavant es renovà per tres anys l'arrendament, el 1948.

1940. Mina de ferro "Leocadia". El Ministeri d'Indústria i Comerç concedeix la mina a la *Compañía de Minas de Ibiza*. Es diu que és situada al lloc del Miquelet (*sic*), i que té uns 120.000 m². Confina amb "Escipión" i terres franques.

1940. Mina "San Felipe", de ferro. El dit ministeri concedeix llicència de mines a Joaquim Puigdorfil i Zaforteza, de Palma de Mallorca. La mina tenia 400.000 m², era situada a Peralta i confinava amb la "Santa Cecilia" i amb altres terres. El 1946, el mencionat Joaquim Puigdorfil l'arrenda per espai de tres anys i pel 8% de mineral brut, a la *Compañía Bético Manchega, S.A.*, de Madrid, amb el dret d'opció de compra per 20.000 pessetes. Els anys 1948 i 1952 es renova l'arrendament per altres tres anys.

1940. Mina "San Pedro", de ferro. Concessió de mines pel ministeri a Pere Jover Balaguer, de la Ciutat de Mallorca. La gran mina era situada a l'Argentera i Peralta, i tenia 2.420.000 m². Deixava en-

mig les mines "San Jorge", "Escipión" i "Las Agrupadas". Es trobava a prop, per llevant, de "Santa Cecilia", "Leocadia" i "San Felipe". El 1946, el dit concessionari arrendà la mina a la *Compañía Bético Manchega, S.A.*, per tres anys, 2.000 pessetes i dret d'opció de compra per 55.000 pessetes. El 1948, després de fer una pròrroga per tres anys, morí el propietari sense haver atorgat testament, i en fou declarat hereu el seu fill únic, Francisco Jover Balaguer, de Palma de Mallorca, el qual tot seguit va vendre la concessió de la mina per 15.000 pessetes a la *Compañía Bético Manchega, S.A.* El 1974, aquesta l'aportà amb una altra mina i el dret d'arrendament a la *Sociedad Minera y Metalúrgica de Peñarroya-España, S.A.*, de Madrid, societat fundada per la fusió de diverses companyies mineres.

1940. Mina de ferro "San Joaquín", situada a Arabí, de 70.000 m². Per totes bandes tenia terres franques. Fou concedida llicència a la *Compañía de Minas de Ibiza, S.A.* ■

Font d'informació: Arxiu del Registre de la Propietat, municipi de Santa Eulàlia, Eivissa.